

Barcsay Abrahám halálának napjáról.

Dr. *Kristóf* György adatokat közölvén az *elegáns poéta* életrajzához és működéséhez,¹ megkísérelte Barcsay halálának napját az eddigieknél pontosabban megállapítani. Síírata² alapján egész helyesen márczius 3-ra tette azt. De minthogy most két egybehangzó s teljes hitelességű adatra akadtunk, közlésükkel azt hiszszük, végérvényesen eldönthetjük a vitát.

Az irodalomban Barcsay haláláról szóló adatok 1806 márczius 3, 5 és 6 között ingadoznak. A „Magyar Kurir“³ márczius 3-t ír ugyan, de ezt kétségessé teszi az, hogy a halál helyéül Marossolymost jelöli meg. A másik adat, a melyet legtöbbször elfogadtak, *Döbrenstei* dolgozatában⁴ fordul elő, s eszerint márczius 5-ike éjjelén, Csórán halt meg Barcsay.

A Barcsay életével foglalkozók rendszeresen megelégedtek a két feljegyzéssel, pedig van még egynehány más is, a melyeket vagy a *Döbrenstei* tekintélye miatt vetettek el, vagy pedig egyáltalában nem ismertek. Így az „*Annalen de Literatur und Kunst*“⁵ ezt írja: „Am 3. März 1806 starb in Siebenbürgen Abraham Barcsay“. A „*Nemzeti Plutarkus*“⁶ hat évvel később a márczius 6-iki keltet fogadja el, míg *Sipos Pál*⁷ az 1806-ban írt, de csak két évtizeddel később megjelent „*Barcsay Ábrahám emlékében*“ így verssel: „*Extinctus est 3. Martii an. 1806*“. Két évré rá *Toldy* Ferencz egyedül a 6-iki keltet tartja elfogadhatónak,⁸ bár-néhol 5-ikének éjjeléről is beszél. *Szedér* Fábían csak *Toldy*t követi, midőn márczius 6-t ír.⁹ Gróf *Kemény* József megmarad a márczius 3-iki dátum mellett.¹⁰ Nem úgy *Ferenczy—Danielik* munkája,¹¹ mely újra márczius 6-hoz tér vissza. *Nagy* Iván is *Döbrenstei*re hivatkozik, mikor márczius 6-t ír.¹² Az *Ismerettár*¹³ szintén ezt a keltet adja *Pesty* Frigyessel¹⁴ együtt, ki főleg *Toldy*ra utal, mint a ki „világosan“ írt erről. A *Kazinczy*

¹ Az „*Erdélyi Múzeum*“ 1911. évf. 249—268. l. ² Szövege ugyanott 250—251. l.

³ Az 1806. évf. ápr. 18-iki számában. ⁴ Az „*Erdélyi Múzeum*“ 1814. évf. 25. l. ⁵ Jhrg. 1810. I. Bd. 536. ⁶ Szerk.: *Kölesy V. K.* — *Melczér J.* III. k. 220. l. ⁷ A „*Felső-magyarországi Minerva*“ 1826. évf. 850. l. ⁸ A magyar költészet kézikönyve 2. kiad. II. k. 85. l. ⁹ *Közhasznú Esmeretek* Tára II. k. 79. l. ¹⁰ Az „*Új Magyar Múzeum*“ 1855. évf. I. k. 405. l. ¹¹ *Magyar Írók* I. k. 23. l. ¹² *Magyarország családai* I. k. 189. l. ¹³ I. k. 680. hasáb. ¹⁴ A világtörténelem lapjai I. k. 122. és 255. l.

és Cserey Farkas barátságát ismertető *N—s* márczius 5-re teszi.¹⁵ Egy év múlva helyesen tér el ezektől *Ballagi Aladár*,¹⁶ ki a „Magyar Kurir“ egy mellékletére¹⁷ támaszkodva egész határozottan a márczius 3-iki kelet mellett foglal állást. A *Moénich—Vutkovich*-féle „Magyar Írók Név-tára“¹⁸ Ballagit fel sem említve, veszi át Pesty téves adatait. *Abafi Lajos*¹⁹ Ballagival egyetértőleg ír, nem különben *Szinnyei József*,²⁰ a *Pallas Nagy Lexikonnal*²¹ együtt. *Zombori Izidor János*,²² Barcsay eddigi egyetlen összefoglaló életírója, kissé furcsa okoskodással ugyan, de mégis a márczius 3-iki keltet tartja igazolhatónak. Ugyanígy *Köblös Zoltán*.²³ Dr. *Mráz Gusztáv*²⁴ szintén ezt fogadja el. *Kristóf György* következtetését láttuk. Éppen úgy az általa elfogadott márczius 3-iki keltet használja *Révai Nagy Lexikona*²⁵ is, mint legújabbán dr. *Pintér Jenő*²⁶ is.

Alábbi két új adatunk elseje az „elegáns poéta“ eredeti szomorú jelentése, másik *trintsényi Sala Mihálynak*, Barcsay „véletlen halálán esett szomorú siralmá“-ban van.²⁷ Miközben „Önagysága egyik alázatos tisztelője“ (t. i. a szerző) a szokásos bőbeszédűséggel siránkozik s a sallangok közt sok jellemző vonást mond el Barcsayról, egy szerény jegyzetben helyet juttat a halál leírásának is. Az adatok hitelességéhez szó sem férhet; az egyik a hitvesétől való, a másik egy, a családhoz nagyon közelálló ember írása.

1.

Nintsen semmi Állandóság — a' váltózandóság' oszlató szelét semmi ki nem álhattyá — Semmi boldogsággal mosolygó Intézeteink nem bizonyosók — egyedül a' változandóság csalhatatlan — A' Természet szüntelen

¹⁵ A *Kolozsvári Közlöny*“ 1871. évf. 229. száma. ¹⁶ A magyar királyi testőrség története 139. l.¹⁷ Ez talán azonos a mi *Sala Mihály*-féle siralmunkkal. Szédése, szédés-tükre, papírosa, alakja mind megfelel a „Magyar Kurir“ hasonló részeinek, de mi, bár több példányt átnéztünk a „Magyar Kurir“-ból, egyben sem találtuk. Éppen így a füzet sem mond arról semmit, hogy valamikor a „Magyar Kurir“ melléklete lett volna. ¹⁸ A 40. és 80. lapon. ¹⁹ A „Fővárosi Lapok“ 1877. évf. 586. l. ²⁰ Magyar írók élete és munkái I. k. 571. hasáb. ²¹ A II. k. 642. l. ²² Barcsay Ábrahám élete és költészete 38. l. ²³ Halotti beszédek az Erd. Orsz. Múzeum és a kolozsvári ref. kollégium könyvtárában 9. l. ²⁴ A „Nógrádi Hírlap“ 1906. évf. 10. száma. ²⁵ A II. k. 602. l. ²⁶ A magyar irodalom története Bessenyei György felléptétől Kazinczy Ferencz haláláig I. k. 131. l. ²⁷ Mindkettő eredetije az Erd. Nemz. Múzeum Könyvtárában. A szomorú jelentésből két azonos szövegű példány van. A másik címe: NAGY BARTSAI | MÉLTÓSÁGOS | BARTSAI ÁBRAHÁM | UR Ö NAGYSÁGÁNAK | A TSÁSZÁRI KIRALYI FESSÉG | EGYIK NAGY ÉRDEMŰ | OBERSTERÉNEK | VÉLETLEN HALÁLÁN | ESETT | SZOMORU SIRALMA | AZ Ö NAGYSÁGA | EGYIK ALÁZATOS TISZTELŐJÉNEK, | ÉS SZOLGÁJÁNAK. | NYOMTATTATOTT BÉTSBEN 1806. | 8-r. 16. lap. A közzétett rész a 10. lapon 24 sz. jegyzetből való. (Közlésüknél az eredeti írásmódot tartottuk meg.)

épit', s mind anyiszor változtat — mely az egészre — nézve semmit se teszen — mert a' valóság különböző formákban — is egy — De oh! mely keserves változások sebesített kis világunkban a' mi hiveinket! Oly Kínosak ezek, hogy azokat egy el-fojlódott szív a' legg-méltóbb zokogás közt — is csak érezheti, de ki nem magyarázhattya. —

Szív szakadva — meg-dobbant rémuléssel úgy állok komor setétségben, mint a' kinek Házában lakozván az igaz Böldegság, annak hoszszas időkig szakadatlanul örvenvedett; 's egyszerre ezemei elöl a' mosolygó Böldegság el tűnik, a' Házat pedig a' Bánat hív rabszolgái, a' gyötrelmek, ezenként foglalták-el — Jaj nékem! Ez a' sorsom. Élek vala tökéletes! Oh! Tökéletes meg-elégedéssel a' Böldegság vidám karjai között — és imé midön ingyen sem véltem, igen kedves, és tiszteletre méltó Férjem már néhai *Oberster* NAGY BARTSAY BARTSAY ÁBRAHÁM ezen folyó Hónap' 3-dikára viradólág a' választani nem tudó Halálnak hirtelen prédájává leve — Lehet-é ennél nagyobb fájdalom! s' nagyobb veszteség? Tehát csak 64 Esztendöket élhetett a' virtus' igaz Követöje! 's én az ő becses ritka Tökéleteségeinek csak 15. esztendökig örvendhettem! Kevés oh! bizony kevés Idő, a' Jóság Jutalmául — —

Jól tudom, hogy a' Lélek Halhatatlan — hogy a' Természetben semmi el-nem veszhet Oh! de kedves Férjem BARCSAY ÁBRAHÁM nintsen még-is többé — Akármennyit képzelődjem az okosság' Biztatásai felöl — akármely bizonyos légyen előttem a' változandóságnak Határ nélkül való Birodalma — Fájdalmom nem enyhül — Ha a' világnak minden lehető vigasztalásait veszteségemmel egyben mérem — — Oh! mennyivel nagyobb, mennyivel fontosabb gyászos Történetem! Midön jól meg-gondolom, hogy kit vesztettem — A' *Virtus*nak Igaz fiát — egy *Magyar Nagy Hazafit*, azt, a' kit csak a' nem szeretett, a' ki nem esmérte — mély sebem, nem tanál enyhíthő Balsamat — Oh! elegyítsék Hazánknak minden rendü Pólgárjai forró könnyeket, az enyimek közé, mert köz — mert bizonyosan minnyájunké ez a' kár-vallás —

Hól tanáljak enyhülést? Hól tanáljak vigasztalást?! Csak az ISTENi Gondviselés — és az Örökkévalóság enyhítheti fájdalmas sebeimet — ezeknek ajánlván Kegyességekbe magamat, kedves Halottamat méltó érzékenységek között, velem egyformán kesergő Atyámfiaival, Csorán, gyászos Történetem, helylén, a' folyó Hónap' 5-dikén szokott és drága Hamvaihoz illő Tisztelességgel földbe-is tétettem — Ő nyugszik — de az én bánatom el nem múlik —

Illy' szomorú Jelentésem mellett szivemből óhajtom, hogy az UR ISTEN . . . az én esetemhez hasonló történetről óltalmazza — kedves Halottamat emlékezetében ajánlván, mély bánatos indulattal maradtam . . .

Csorán Martius 8-dikán

meg-szomorodott . . .

1806.

Özvegy G. BETHLEN 'SU'SÁNNÁ.

2.

E' folyó 1806-dik Eszt. *Mártzius* Hónap 2-dik napján estve, a' *Nagy Megholt*, vatsorálván *Tsorán*, két Katona Tiszt Urakkal; az után le fekütt, 's el is alutt: ezen aluvása közben meg is holt; de hány órakor, nem tudatik. — Más nap Reggel a' Katona Tiszt Urak, tsak várták fel kelését; de nem költ fel: a' leg belsőbb Tselédjének mondották: hogy mennyen bé' a *Nagy Megholthoz*, és jelentse meg, hogy siető uttyok lévén nékiek, el akarnak butsuzni: amaz nem bátorkodott egy elsöbben, gondolván, hogy aluszik; azért hát nem háborította fel: hanem látván, hogy szokása ellen, Déli 10. óra felé is, tsak nem kél fel; sem nem hiva bé senkit: bé ment a' Háló Házba: láttya, hogy a' *Nagy Megholt*nak, jobb keze ki van egy kevéssé nyujtva a Paplan alol: szeme bé hunyva: szája bé fogva: azt gondolván hogy aluszik, tehát taszította a *Nagy Urat*: ki nem mozduván semmit: ekkor veszi észre, hogy már meg hülve, és halva vagyon: ki takarják, 's láttyák, hogy a' háló Fejér Lajbliján, néhány tsepp Vér Vagyon, mely az Orrából folyt ki: jobb fele egészen el szederjesedett és feketült is, a' gutta ütés miatt. — A' Grófnéja *Tsoráról* le jött volt *Maros Solymosi* Józságokba: és hálála meg tudása napján már vissza is indult volt, 's Uttyába találta, a' szomorú Hirmondó.

Ha végigtekintünk a felsorolt irodalmon, azt vesszük észre, hogy a családhoz legközelebb állók, s az egykorúbb írók mind azt mondják, hogy 1806 márczius 2-ről 3-ra virradó éjjelen halt meg Barcsay. Kivétel csupán Döbrentei, a ki majdnem egy évtized mulva írván erről, mikor már nem emlékezett tisztán a történetekre, az *eltemetés napját* össze tévesztette a *haláleset napjával*. Tisztázva tehát az eltérő vélemények eredetét, bátran elfogadhatjuk, hogy Barcsay az 1806 márczius 2-ről 3-ra virradó éjjelén, gutaütés következtében halt meg.

(Kolozsvár.)

Ferenczi Sándor.